

ALTI, YEDİ VE SEKİZİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ÇATIŞMALARINI ÇÖZMEDE ARKADAŞLARININ YARDIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Yrd. Doç. Dr. Meral ATICI

Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Eğitim Bilimleri Bölümü PDR Anabilim Dalı

matici@cu.edu.tr

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin arkadaşlarıyla yaşadıkları çatışmaları çözmede arkadaşlarından yardım isteyip istemedikleri, hangi çatışmalar için yardım istedikleri, arkadaşlarının çözüm yolları, yararlı olup olmadıkları ve yardım istememe nedenlerini incelemektir. Bu amaca yönelik veriler araştırmacı tarafından geliştirilen bir anketin 451 ilköğretim ikinci kademe öğrencisine uygulanması sonucunda elde edilmiştir. Öğrencilerin yarıya yakınının arkadaşlarından yardım istedikleri, kız öğrencilerin daha çok yardım isteme eğilimde olduğu, fiziksel ve sözel saldırganlık, fikir uyuşmazlığı, kıskançlık, sıra sorunu, oyun sırasındaki anlaşmazlıklar gibi yardım istenen çatışmalara arkadaşlarının öneri verme, konuşma, arabulucu olma, barıştırma, dinleme, teselli etme, çözüm bulma gibi daha çok yapıcı yöntemleri kullanarak yardımcı oldukları ve öğrencilerin büyük çoğunluğunun bu yardımları yararlı bulduğu ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin arkadaşlarından yardım istememe nedenlerini daha çok kendilerine (kendilerinin çözmesi) arkasından da arkadaşına (yardım etmeme, ilgisiz olma) ve soruna bağlı (sorunun küçük olması) nedenlere yüklemeye eğiliminde oldukları görülmüştür.

Öğrencilerin arkadaşlarının çatışmalarını çözmeye yardım sürecinin daha sistematik hale getirilmesi için öneriler üzerinde durulmuştur.

Anahtar sözcükler: çatışma, çatışma çözme, arkadaş yardımı

6TH, 7TH, AND 8TH GRADE PRIMARY SCHOOL STUDENTS' VIEWS' ON FRIENDS' HELP IN RESOLVING THEIR CONFLICTS

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate whether 6th, 7th, and 8th grade primary school students sought assistance from their friends to deal with their conflicts; if so, what conflicts students asked assistance and what strategies students thought their friends used to resolve these conflicts. In addition, reasons indicated by students for not asking friends' help were examined. The data for this research were collected from primary school students by using a questionnaire developed by the researcher. Approximately half of the students reported that they asked help from their friends, however, girls were more likely to do so than boys. Verbal and physical aggression, conflicting ideas, jealousy, disputes related physical space and playground disputes were among the conflicts students took their friends to resolve. Students said that their friends applied such constructive strategies as talking, offering ideas, mediating, listening, finding solution and reconciling in dealing with their disputes. The reasons for not seeking friends' help were grouped into three main categories of student-related, friend-related, and problem-related reasons.

Key words: conflict, conflict resolution, friends' help

Giriş

Ergenlik dönemindeki değişikliklerin yaşanmaya başladığı yıllara denk gelen ilköğretim ikinci kademedeki yani 6, 7 ve 8. sınıflarda akran baskılarının etkileriyle çatışmaların daha yoğun yaşandığı söylenebilir. 11 ile 15 yaş arasında, ergenliğin başlangıç döneminde olan öğrenciler için akranlarının görüşleri çok önemlidir ve akran değerlendirmeleriyle ilgili çatışmalar bu yıllarda yaygındır (Lyon, 1991). Örneğin, zorbalığın 6 ile 9. sınıflar arasında en uç noktaya ulaştığı bulunmuştur (Bowles ve Lesperance, 2004).

Rigby ve Bagshaw, (2003) tarafından 10, 14 ve 16 yaşındaki öğrencilerle yapılan bir çalışmada zorbalığın özellikle sözel zorbalığın öğrenciler arasında yaygın olduğu, fiziksel zorbalığın sözel zorbalıktan daha az olmakla birlikte erkeklerde kızlara göre daha fazla görüldüğü, dışlama gibi dolaylı zorbalığın ise kızlarda erkeklerden biraz fazla olduğu sonucu çıkmıştır. 14 yaş grubundaki kız ve erkeklerin yaklaşık % 40'ı öğretmenlerin zorbalığı durdurma girişiminde bulunmadığını ve erkeklerin daha çok böyle düşündüğünü göstermiştir.

Proaktif saldırganlık olarak da tanımlanan zorbalığın ve zorbalığa maruz kalmanın boylamsal olarak birden fazla yöntemle ve farklı kişilerin bakış açısından ilköğretimden liseye geçişte incelendiği bir çalışmada (Pellegrini ve Long, 2002) zorbalık ve saldırganlığın bu süreçte arttığı, ve sonra azaldığı görülmüştür. Erkekler daha çok erkeklere saldırganlık göstermişlerdir. Zorbalığa maruz kalma (kurban olma) ilköğretimden liseye geçişte azalma göstermiş, akranlar arasındaki yakın bağ gençleri zorbalığa maruz kalmanın zararlarından korumuştur.

Mississippi de yedi okuldan seçilen 454 yedi ve sekizinci sınıf öğrencisiyle yapılan çalışmada (Seals ve Young, 2003) öğrencilerin % 24'ü zorbalığa doğrudan karıştığını, erkeklerin kızlardan, yedinci sınıfların sekizinci sınıflardan daha fazla zorbalığa karıştığını, zorba ve kurbanların böyle olmayanlara göre daha depresif olduğunu ve benlik saygısı açısından bir fark olmadığını ortaya koymuştur.

Genellikle fiziksel ve sözel saldırganlık şeklinde ortaya çıkan ve ergenlik döneminde daha sık yaşandığı görülen kişiler-arası çatışmalar kaynaklar, ihtiyaçlar ve değerlerle ilgili olabilmektedir (Kreidler, 1984). Kaynakların sınırlı olması ve farklı kişilerin onları kullanmak istemesi, örneğin, oynayabilecekleri tek topun olması ve çocukların bunun için tartışması bu tür çatışmaya bir örnek olabilir. Bir kişinin ihtiyacı diğerinin ihtiyaçlarının karşılanmasını engellendiğinde de çatışma ortaya çıkmaktadır (Palmer, 2001). Kreidler (1984) öğrencilerin güç, arkadaşlık ya da belirli gruplara ait olma gibi ihtiyaçları olduğunu, sınıfta bir öğrencinin dikkat ve tanınma ihtiyacının kıskançlığa ve sınıf arkadaşları arasında çatışmaya neden olacağını belirtmektedir. Bir kişinin amaç, inanç ve idealleri sorgulandığında olan çatışma kişinin değerleriyle ilgilidir. Bu nedenledir ki farklı kültürlerden olan öğrenciler arasında kaçınılmaz biçimde çatışmalar ortaya çıkmaktadır (Palmer, 2001).

Bir sınıfta ve okulda aynı anda farklı ihtiyaçlara sahip olan, farklı düşünce, inanç ve değerleri olan ve sınırlı kaynakları paylaşmak durumunda olan öğrenciler doğal olarak çatışma yaşamaktadırlar. Örneğin, Endonezyalı (Bandung) ve Amerikalı (Bloomington, Illinois) dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin akranlarıyla yaşadıkları çatışmalar ve çözüm yollarının karşılaştırıldığı bir çalışmada her iki ülkedeki çocuklar en sık arkadaşlarıyla çatışma yaşadıklarını, çatışmayı karşıdaki kişinin başlattığını, aynı cinsiyetten akranlarla çatışma yaşandığını ve çatışmanın 15 dakikadan daha kısa

sürdüğünü göstermiştir. % 73.6'sının çatışmanın sonucundan hoşnut olduğu, % 17'sinin hoşnut olmadığı görülmüştür. Endonezyalı öğrenciler Amerikalı öğrencilerden daha çok sözel saldırganlık üzerinde dururken, olay ve görüşler üzerine tartışma Amerikalı öğrencilerde daha yaygındır. Kızlar erkeklere göre daha çok ilişkisel saldırganlık üzerinde durmuşlardır. Çatışmadan uzaklaşma/kaçma Endonezyalı öğrenciler tarafından daha çok vurgulanırken, müzakere Amerikalı öğrencilerin daha sık ifade ettiği bir çatışma çözüm yolu olmuştur (French, Pidada, Denoma, McDonald, Lawton, 2005).

Çatışmaların nedenleri ile ilgili bir çalışma öğrencilerin çatışmaların farklı istek ve özelliklere sahip olmaktan kaynaklandığının farkında olduklarını göstermektedir. Örneğin, dördüncü ve beşinci sınıftan 39 kız ve 34 erkek öğrencinin arkadaşları arasındaki çatışmalara nedensel yüklemelerinin açık uçlu bir soru sorularak incelendiği bir çalışmada (Joshi ve Ferris, 2002) çocuklar arkadaşları arasındaki çatışmaların nedenlerini genelde insanın doğasına, ilişkinin/arkadaşlığın karakteristiklerine, etkileşimsel koşullara ve kişinin karakteristiklerine yüklemiştir. Kızlar insan ya da ilişkinin/arkadaşlığın karakteristiklerine, erkekler etkileşimsel koşullara daha çok yükleme yapmışlardır. Çocuklar çatışmanın nedenlerini sabit olmaktan çok değişken faktörlere atfetmişlerdir. Yani çatışma yaratan durumlar sürekli sabit kalmayıp değişiklikler olmaktadır.

Joshi, Melson ve Ferris (2001, Akt., Joshi ve Ferris, 2002) tarafından yapılan bir çalışmada da kızlar erkeklere göre daha çok arkadaşı tarafından gruba/takıma alınmama, söylediklerini saklayamama gibi ilişkilerdeki ihlaller üzerine çatışmalar yaşamışlardır.

Öğrencilerin okulda hangi alanda ya da konuda çatışma yaşadıklarıyla ilgili araştırma sonuçları, fiziksel saldırganlık ve kavga, oyun alanındaki anlaşmazlıklar, eşya ve kaynaklara ulaşma ve kullanmayla ilgili çatışmalar, sırasını bekleme, küçük düşürme, aşağılama (kaba konuşma), ve akademik çalışmalar konusunda anlaşmazlıkların ilköğretim öğrencileri arasında yaygın olduğunu göstermiştir (Johnson ve Johnson, 1994). Küfretme, kavga etme ve fiziksel saldırganlık da (Türnüklü ve Şahin, 2002; Johnson, Johnson, Dudley ve Açıkgöz, 1995), en sık gözlenen çatışmalar arasındadır.

İlköğretim öğrencilerinin çatışmalarının çoğunun kaynaklarla ve tercihlerle ilgili olduğu, ev ve okul ortamında değerler ve inançlarla ilgili çok az çatışma ortaya çıktığı, evde daha çok tercihler ve kaynaklarla ilgili çatışma yaşanırken, fiziksel kavgalar ve sözel saldırganlığın okulda daha çok gözlemlendiği ortaya çıkmıştır (Johnson, Johnson, Dudley, Ward ve Magnuson, 1995).

Çatışma davranışıyla ilgili bir meta analiz çalışması çocukların çatışmalarını müzakere ya da uzaklaşma/ayrılma yerine daha çok baskıyla çözdüklerini göstermiştir (Laursen, Finkelstein ve Townsend-Betts, 2001).

Sözel tehdit, geri çekilme, öğretmene söyleme ve taleplerinde ısrar etme (Johnson, Johnson & Dudley, 1992), lakap takma, dalga geçme ve diğer kişiye güç uygulama (Theberge ve Karan, 2004) çatışmaları çözmek için öğrenciler tarafından sıklıkla kullanılan yıkıcı ve saldırgan stratejiler olarak belirlenmiştir.

İlköğretim yedinci ve sekizinci sınıf öğrencileriyle yapılan bir çalışma (Türnüklü ve Şahin, 2004) kıskançlık dışındaki belirli çatışma durumlarında (fiziksel şiddet, küfretme, izinsiz eşya alma, dalga geçme, lakap takma ve kıskançlık)

öğrencilerin yıkıcı stratejilere daha çok başvurduğu, fiziksel şiddetle başa çıkmada erkeklerin kızlara göre bu stratejileri daha sık kullandıkları ortaya çıkmıştır.

Bazı çalışmalar öğrencilerin çatışmalarını çözmek üzere yapıcı yollara da başvurduğunu göstermiştir. Örneğin, Thayer (2005) 246 yedinci sınıf öğrencisiyle yaptığı çalışmada çözüm yönelimli stratejilerin diğer stratejilere göre daha çok kullanıldığını ve kızların erkeklere göre bu stratejiye daha çok başvurduğunu bulmuştur. Saldırgan tepkilere ek olarak lise öğrencilerinin yarısı arkadaşlarından yardım aldıklarını, % 41'i konuşma yoluna gittiklerini, % 13.79'u ise yetişkin yardımına başvurduklarını ifade etmişlerdir (Theberge ve Karan, 2004).

Öğrencilere çatışma çözme ve akran arabuluculuğu ile ilgili bir eğitim verildiğinde de daha önce kullandıkları yıkıcı ve etkisiz stratejilerde bir azalma ve yapıcı müzakere yaklaşımının kullanımında bir artış olduğu (Johnson ve Johnson, 1994; Johnson, Johnson, Dudley, Ward ve Magnuson, 1995) görülmüştür.

Okulda öğrencilerin en çok arkadaşlarıyla çatışma yaşadıkları, bu çatışmaların sınırlı kaynaklar ile farklı istek ve ihtiyaçlara sahip olmaktan kaynaklandığı, çatışmaların çoğunlukla sözel ve fiziksel saldırganlık şeklinde kendini gösterdiği ve yine çözümlerinde de saldırganlığın görüldüğü gözlenmiştir. Bunun yanında çatışmaların kısa süreli olması, çözüm yönelimli yaklaşımların kullanılması (Thayer, 2005), sonuçlarından hoşnut olma (French ve ark., 2005), arkadaş ve yetişkin yardımına başvurma (Theberge ve Karan, 2004) öğrencilerin bu konudaki yaşantılarının tamamen olumsuz olmadığını da göstermiştir.

Öğrencilerin kendi aralarında yaşadığı çatışmaları özellikle belirli bir sınıf düzeyine geldikten sonra kendi başlarına çözebilecekleri ve yetişkinlerin sıklıkla bu çatışmalara müdahale etmesinin sorunları büyütüp karmaşık hale getireceği (Jones ve Jones, 1998) ve özellikle saldırgan stratejiler kullanan öğretmenlerin bu konuda olumsuz bir model olacağı (Stacey, 1996) düşünüldüğünde ilköğretim ikinci kademe arttığı düşünülen çatışmaları çözmek için öğrencilerin kendi arkadaş ve akranlarından yardım isteyip istemediklerini, yardım istememe nedenlerini, hangi çatışmalar için yardım istediklerini ve bu yardımın sonucuna ilişkin görüşleri incelemenin böyle bir çalışmanın yapılmadığı ülkemizde yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin (6, 7 ve 8. Sınıf) arkadaşlarıyla yaşadıkları çatışmaları çözmek için diğer arkadaşlarından ne gibi yardımlar aldıklarını, yardım isteme durumlarının cinsiyet, SED ve sınıf düzeyine göre değişip değişmediğini ve aldıkları yardımın yararlı olup olmadığına ilişkin görüşlerini incelemektir. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- 1-Öğrencilerin çatışmalarını çözmek için arkadaşlarından yardım isteme durumları cinsiyet, sınıf düzeyi ve okulun sosyo-ekonomik durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- 2-Öğrencilerin arkadaşlarından yardım istememe nedenleri nelerdir?
- 3-Öğrenciler hangi çatışmaların çözümü için arkadaşlarına başvurumaktadırlar?
- 4-Öğrencilere göre arkadaşları çatışmalarını çözmek için hangi stratejileri kullanmaktadırlar?
- 5- Öğrencilere göre arkadaşları çatışmaları çözmede yararlı olmakta mıdır?

Yöntem

Örnekleme

Araştırmaya 2004-2005 eğitim-öğretim yılında Adana'nın Seyhan ve Yüreğir merkez ilçelerinde bulunan iki alt, iki orta ve bir üst sosyo-ekonomik düzey olmak

üzere beş farklı okulun 6, 7 ve 8. sınıfına devam eden 236'sı kız, 215'i erkek toplam 451 öğrenci katılmıştır. Altıncı sınıftan 141, 7.sınıftan 159 ve 8.sınıftan 151 öğrenci anketi gönüllülük esasına dayalı olarak doldurmuşlardır. Araştırmadaki okulların belirlenmesinde farklı sosyo-ekonomik düzeyden (alt, orta ve üst) olmalarına dikkat edilmiş; ayrıca okuldaki psikolojik danışmanlar aracılığıyla öğretmenlerle görüşülmüş ve araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmenlerin sınıflarında bulunan ve gönüllü olan öğrencilerden anketleri doldurmaları istenmiştir.

Anket öğrencilere sınıflarında araştırmacı ve okul danışmanı tarafından dağıtılmıştır. Araştırmacı öncelikle kendisini tanıtmış, araştırmanın konusu, amacı, anketi yanıtlama biçimi ve gizlilikle ilgili bilgi vermiştir. Öğrencilerin anketi yanıtlama süreci içinde araştırmacı orada bulunmuştur.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veriler araştırmacı tarafından geliştirilen ve 20 sorudan oluşan bir anket ile toplanmıştır. Soruların 17'si açık, 3'ü ise kapalı uçludur. Ankette öğrencilerin karşılaştıkları çatışmalara, çözüm yollarına, öğretmen, psikolojik danışman ve arkadaştan alınan yardımlara ilişkin sorular yer almaktadır. Bu makalede arkadaş yardımına ilişkin olarak sorulan iki kapalı ve üç açık uçlu sorudan elde edilen verilerin analizi ve yorumlanması üzerinde durulmuştur. Öğrencilerin kapalı ve açık uçlu sorulara verdiği yanıtlardan çatışmalarını çözmek için arkadaşlarından yardım isteyip istemedikleri, hangi tür çatışmalar için yardım istedikleri, arkadaşlarının ne tür yöntemler kullandıkları ve yararlı olup olmadıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Anketin kapsam geçerliği için Ç.Ü. Eğitim Bilimleri Bölümünde bulunan dört öğretim üyesinin görüşlerine başvurulmuş, ayrıca altı, yedi ve sekizinci sınıftan 30 öğrenci ile pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulamanın sonucunda öğrencilerin soruları anlamada ve yanıtlamada herhangi bir zorluk yaşamadıkları anlaşılmıştır. Böylece anketin bu çalışma için uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmada araştırmacının verileri kodlama sürecinde ne derece güvenilir olduğunu belirlemek için (Robson, 1993; Miles ve Huberman, 1994; Yıldırım ve Şimşek, 1999) verilerin bir kısmı iki hafta arayla iki defa kodlanmıştır. İki kodlama arasındaki tutarlılık incelendiğinde arkadaştan yardım istenen çatışmalar için .83, arkadaşının çözüm yolları için .81 ve arkadaştan yardım istememe nedenleri için ise .90 değerleri bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Öğrencilerin açık uçlu sorulara verdiği yanıtlar içerik analizi tekniğine (Strauss ve Corbin, 1990; Strauss, 1996; Yıldırım ve Şimşek, 1999) göre öğrencilerin kendi ifadeleri (konuşma, dinleme, tartışma gibi), araştırmacının uygun gördüğü kavramlar (öneri verme, hakim rolü oynama gibi) ve çatışma çözme literatüründe yer alan kavramlar (arabulucu olma gibi) kullanılarak kodlanmıştır. Bu süreci takip ederek kodlama sürecinde kullanılan benzer kavramlar ana temalar altında birleştirilmiştir. Örneğin, arkadaşından yardım istememe nedenleri *arkadaşına bağlı, öğrenciye bağlı ve soruna bağlı nedenler* olarak gruplanmıştır.

Bulgular

Öğrencilerin % 46.12'si anlaşmazlıklarını çözmek için arkadaşlarından yardım istediklerini belirtirken % 53.88'i böyle bir yardımı istemediklerini belirtmişlerdir. Başka bir deyişle, öğrencilerin yaklaşık yarısı böyle bir yardıma olumlu yaklaşmaktadır. Arkadaşlarından yardım isteme açısından kız ve erkek öğrenciler arasında bir fark olup olmadığını anlamak üzere yapılan χ^2 analizi sonucunda ($\chi^2=5.26$, $sd=1$, $p<.05$) böyle bir

farkın olduğu görülmüştür. Bu konuda kız ve erkek öğrencilere ait yüzdeler incelendiğine yardım istediğini belirten kızların yüzdesinin (%51.27) erkeklerin yüzdesinden (% 40.47) daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 1 Cinsiyete Göre Öğrencilerin Arkadaşlarından Yardım İsteme Durumları

	Kız		Erkek		
Arkadaş yardımı	f	%	f	%	χ^2
Evet	121	51.27	87	40.47	5.26
Hayır	115	48.73	128	59.53	
Toplam	236	100	215	100	

Öğrencilerin arkadaşlarından yardım isteme durumlarının sınıf düzeylerine ve okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre farklı olup olmadığını belirlemek için yapılan χ^2 analizi sonucunda sosyo-ekonomik düzey ($\chi^2=0.48$, sd=2, p>.05) ve sınıf düzeyi için ($\chi^2=1.7$, sd=2, p>.05) böyle bir farkın olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 2 Sınıf Düzeyleri ve SED'e Göre Öğrencilerin Arkadaşlarından Yardım İsteme Durumları

Arkadaş yardımı	Evet		Hayır		
Sınıflar	f	%	f	%	χ^2
6. sınıf	70	33.65	71	29.22	1.7
7. sınıf	67	32.21	92	37.86	
8. sınıf	71	34.13	80	32.92	
Toplam	208	100	243	100	
SED	f	%	f	%	χ^2
Alt SED	89	42.78	99	40.74	0.48
Orta SED	83	39.90	105	43.21	
Üst SED	36	17.30	39	16.05	
Toplam	208	100	243	100	

Çatışmalarını çözmeye arkadaşlarından yardım alan öğrencilerin % 95.67 gibi büyük bir oranı bu yardımı yararlı bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu yardımı yararlı bulmadıklarını düşünen öğrencilerin yüzdesi ise % 4.33' tür.

Tablo 3 Arkadaşlarının Yardımıyla İlgili Öğrenci Görüşleri

Arkadaş yardımı	F	%
Yararlı olma	199	95.67
Yararlı olmama	9	4.33
Toplam	208	100

Çatışmalarını çözmek üzere arkadaşlarından yardım isteyip istemedikleriyle ilgili soruya evet yanıtını veren 208 öğrenciden 179'u hangi çatışmalar için yardım istediklerini belirtirken 29'u çatışma ismi veya konuyla ilgili bilgi vermemiştir. Arkadaştan yardım istenen çatışmalar analiz edildiğinde öğrencilerin 25'nin belirli bir isim vermeden 'arkadaşlarla anlaşmazlık' şeklinde yanıtlar verdiği, bunun dışında kalan

çatışmaların ise daha çok saldırgan ve yıkıcı kategoride olduğu söylenebilir. Örneğin, kavga etme ve vurma ilk sırada gelmektedir. Karşısındaki ile iletişimi belirli bir süre sonlandırma anlamına gelen küsme de kayda değer bir orana sahiptir. Saldırganlık kategorisinde yer alabilecek diğer çatışmalar tartışma, küfretme, alay etme, lakap takma, bağırma ve öfkelenmedir. Bunların dışında fikir uyuşmazlığı, kıskançlık, sıra sorunu yaşama, oyunda anlaşamama, yalan söyleme, iftira etme gözlenen diğer çatışmalardır. Öğrenciler aileyle ilgili sorunlar, kişisel (özel) sorunlar ve üzüntülü oldukları diğer durumlarda da arkadaşlarından yardım istediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 4 Arkadaştan Yardım İstenen Çatışmalar

Arkadaştan yardım istenen çatışmalar	F	%
Kavga etme, vurma	41	22.90
Küsme	35	19.55
Arkadaşlarla anlaşmazlık	25	13.96
Tartışma	9	5.02
Çözemediği sorunlar	7	3.91
Fikir uyuşmazlığı	4	2.23
Küfretme	4	2.23
Kıskançlık	4	2.23
Sıra sorunu	3	1.68
Alay etme	3	1.68
Lakap takma	3	1.68
Iftira etme	2	1.12
Oyunda anlaşamama	3	1.68
Yalan söyleme	2	1.12
Kötü davranma	2	1.12
Öfkelenme	2	1.12
Öğretmenlerle anlaşmazlık	2	
Bağırma	2	1.12
Üzüntülü, sıkıntılı olma	7	3.91
Kişisel özel sorunlar	4	2.23
Aileyle ilgili sorunlar	4	2.23
Diğer (yanlış anlaşılma, sözünü kesme, azarlama, haksızlık yapma, şımarıklık, baskı yapma, rahatsız etme, üzme, dedikodu yapma, aşk, sırlarıyla ilgili)	11	6.14
Toplam	179	100

Öğrencilerin görüşlerine göre arkadaşları daha çok olumlu ve yapıcı yöntemleri kullanarak çatışmalarını çözmelerine yardımcı olmaktadır. Bu yöntemler sıklık sırasına göre öneri verme, konuşma, arabulucu olma, barıştıрма, dinleme, teselli etme, çözüm bulma, uyarma, destek olma, sakinleştirme, hakim rolü oynama ve kavgayı ayırma şeklindedir. Kavga etme, tartışma, hatasını söyleme gibi olumsuz ve yıkıcı yöntemler ise daha az başvurulan yöntemler arasındadır.

Tablo 5 Öğrencilerin Arkadaşlarının Çatışmalarını Çözmeye Yardım Yolları

Öğrencilerin Arkadaşlarının Çatışmalarını Çözme Yolları	f	%
Öneri verme	44	18.33
Konuşma	38	15.83
Arabulucu olma	36	13.33
Bariştirme	32	15
Dinleme	14	5.83
Teselli etme	14	5.83
Çözüm bulma	13	5.42
Kavgaya etme, dövme	11	4.58
Uyarma	7	2.92
Destek olma	6	2.50
Rahatlatma/sakinleştirme	4	1.66
Neşelendirme	4	1.66
Tartışma	3	1.25
Hakim rolü oynama (Haklı haksızı, suçlu suçsuzu söyleme)	4	1.66
Kavgayı ayırma	3	1.25
Hatasını söyleme	2	0.83
Anlayışlı olma	1	0.42
Saygılı olma	1	0.42
İstediklerini yapma	1	0.42
Psikolojik danışmana gitme	1	0.42
Davranışın nedenini sorma	1	0.42
Toplam	240	100

Arkadaşlarından yardım istemediklerini belirten öğrencilerden çok azı bu konuda neden belirtmezken, nedenleri açıklayan öğrencilerin verileri analiz edildiğinde daha çok öğrencinin kendisine bağlı, arkasından arkadaşına ve son olarak da soruna bağlı nedenler şeklinde bir gruplama yapmak mümkün olmuştur. Öğrencinin problemi kendisinin çözmesi ve yardıma gerek duymaması öğrenciye bağlı nedenler arasında en çok dikkati çeken sonuç olmuştur. Arkadaşlarıyla anlaşmazlık yaşama, alay edeceklerinden ve olumsuz yaklaşacaklarından korkma, dışlamalarını ve kötü düşüncelerini istememe, paylaşmak istememe, bilmelerini istememe ve sırlarını tutmayacağını düşünme, sorununu anlatacağı kimsenin olmaması gibi daha çok uygun kişinin olmaması ve dalga geçilmekten ve olumsuz bir izlenim bırakmaktan çekinme gibi açıklamalar yanında arkadaşını üzme yormak istememe, arada kalmalarını istememe gibi arkadaşını düşünmeyle ilgili açıklamalar da vardır. Öğretmen, psikolojik danışman ve aileden yardım aldıkları için de arkadaşlarına başvurmamaktadırlar. Arkadaşa bağlı nedenler içinde tamamen olumsuz faktörler dikkati çekmektedir. Yardım etmeme ve ilgilenmeme, tarafsız olmama, sorunun büyümesine neden olma, saldırganlık gösterme, suçlama, azarlama, öğretmene şikayet etme bunlara örnek verilebilir. Soruna bağlı neden, sorunun küçük olması ve iki kişiyi ilgilendiren özel bir durum olması, diğerlerine göre en az vurgulanan nedendir.

Tablo 6 Arkadaştan Yardım İstememe Nedenleri

Arkadaştan yardım istememe nedenleri	F	%
Öğrenciye bağlı nedenler		
Kendisi çözme, gerek duymama	91	40.80
Anlaşmazlık yaşıyor olma	14	6.28
Yetişkinlerden yardım isteme: Psikolojik danışman (5), öğretmen (6) ve ailenin (1)	12	5.38
Alay edeceklerinden, ters cevaplayacaklarından korkma	7	3.14
Paylaşmak istememe, söyleyememe	7	3.14
Üzmek, yormak istememe	5	2.24
Dışlanmak, kötü düşüncelerini istememe	3	1.35
Arada kalmalarını (kötü olmalarını) istememe	2	0.90
Sır tutmayacağını düşünme	2	0.90
Arkadaşının (sorunu anlatacağı) olmaması	2	0.90
Gururuna dokunma	1	0.44
İçine kapanık olma	1	0.44
Toplam	147	65.92
Arkadaşa bağlı nedenler		
Yardım etmeme, ilgilenmeme	33	14.80
Tarafsız olmama (karşı tarafı/haksız) kayırma	10	4.48
Sorunun büyümesine neden olma	7	3.14
Anlaşamadığı kişiyi dövmeleri	2	0.90
Suçlama	2	0.90
Onlarında aynı sorunu yaşaması	2	0.90
Azarlama	3	1.35
Kendini beğenmişlik	2	0.90
Öğretmene şikayet etme	1	0.44
İyi dinlememe	1	0.44
Anlaşmazlık yaşadığı arkadaşının kızması, kırılması	1	0.44
Toplam	64	28.70
Soruna bağlı nedenler		
Sorunun küçük olması	7	3.14
Sorunun iki kişiyi ilgilendirmesi, özel olması	5	2.24
Toplam	12	5.38
Genel Toplam	223	100

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Öğrencilerin açık uçlu soruları kendi görüşleri doğrultusunda serbestçe yazarak yanıtlamaları, çoğunluğu kapalı uçlu ya da seçenekleri önceden hazırlanmış sorulardan oluşan ankete göre daha çeşitli ve zengin veri ortaya koysa da yüz yüze yapılan nitel bir görüşme öğrencilerin hangi çatışmalar için neden arkadaşlarından yardım istediklerini, neden istemediklerini ve bu yardıma ilişkin görüşlerini daha ayrıntılı ve tam olarak ortaya çıkarabilirdi. Ayrıca, yüz yüze görüşme belirli yanıtların ne anlama geldiğini daha açık hale getirebilirdi. Örneğin, öğrenciler arkadaşlarının bir yardım yolu olarak

‘arabulucu olma’ ifadesini kullanmışlardır. Görüşme yapılmış olsaydı bu ifadenin öğrenci için ne anlama geldiği daha çok anlaşılabilirdi.

Öğrencilerin hangi anlaşmazlıklar için arkadaş yardımına başvurduklarının genel olarak sorulması onları sınırlandırmadan her türlü çatışmalarını yazma gibi bir avantaja sahip olmakla birlikte öğrenciler arasında yaygın olan bazı çatışmalara odaklanıp onlar için ne gibi yardımlar aldıkları, böylece belirli çatışma durumunda nelerin yapıldığı ortaya çıkarılabilirdi.

Bu araştırmada öğrencilerin yarıya yakının anlaşmazlıklarını çözmek üzere arkadaşlarından yardım istedikleri, kız öğrencilerin daha çok yardım isteme eğiliminde olduğu görülmüştür. Öğretmenlerden yardım isteme (% 23.50) durumlarıyla (Atıcı, 2007) karşılaştırıldığında aslında öğrencilerin anlaşmazlıklarını çözmek üzere arkadaşlarından yardım alma eğilimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu arkadaşlarının yardımını yararlı bulmaktadırlar. Lise öğrencileriyle yapılan bir çalışma öğrencilerin öncelikle arkadaşlarından ve daha sonra da yetişkinlerden yardım aldıklarını göstermiştir (Theberge ve Karan, 2004). Bu sonuçlar, öğrencilerin öğretmen, yönetici ya da okul danışmanı gibi yetişkinler yerine arkadaşlarından yardım istemede kendilerini daha rahat hissettiklerini, belki onları daha iyi anlayacaklarını düşündüklerini göstermektedir. Yetişkinlerin öğrenci çatışmalarına gereğinden fazla müdahale etmeleri sorunları büyütüp, karmaşık hale getirip daha da kötüleştireceği gibi (Jones ve Jones, 1998) özellikle çatışma çözme yöntemi olarak cezaya başvurmaları öğrencilerin saldırganlığı model almalarıyla da sonuçlanmaktadır (Stacey, 1996). Öğrenciler belki de yetişkin müdahalesinin bu tür dezavantajlarını göz önünde bulundurarak bu konuda daha çok arkadaşlarına yöneliyor olabilirler.

Çözümü için arkadaştan yardım istenen anlaşmazlıklara bakıldığında kavga etme, vurma, küsme, tartışma, küfretme, alay etme, lakap takma, bağırma ve öfkelenme gibi daha çok fiziksel ve sözel saldırganlıkla ilgili çatışmalar olduğu görülmektedir. Öğrencilerin çözümü için yardım istediği bu anlaşmazlıklar aynı zamanda yaygın olarak görülen çatışmalar için de bir ipucu vermektedir. Fiziksel saldırganlık, kavga ve küfretme, ilköğretim öğrencileriyle yapılan bazı araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir (Johnson ve Johnson, 1994; Türnüklü ve Sahin, 2002; Johnson, Johnson, Dudley ve Açıköz, 1995; Johnson, Johnson, Dudley, Ward ve Magnuson, 1995). Ayrıca literatürde 14 yaşındaki öğrencilerde sözel zorbalığın fiziksel zorbalığa göre daha yaygın olduğu ve fiziksel zorbalığın erkeklerde daha çok görüldüğü (Rigby ve Bagshaw, 2003), ilköğretimden liseye geçişte zorbalık ve saldırganlıkta artış olduğu (Pellegrini ve Long, 2002), sözel saldırganlık ve görüşler üzerine tartışmanın dört ve beşinci sınıf öğrencilerinde görüldüğü (French ve ark., 2005), zorbalığın 6 ile 9. sınıflar arasında en uç noktaya ulaştığı (Bowles and Lesperance, 2004) yönündeki bulgularda bu araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir.

French ve arkadaşlarının (2005) Amerikalı öğrencilerde olay ve görüşler üzerine tartışmanın, ve kızlarda ilişkisel saldırganlığın daha çok görüldüğü yönündeki bulguları ile bu araştırmadaki fikir uyuşmazlığı ve kıskançlık; literatürde ilköğretimde yaygın olduğu belirtilen oyun alanındaki anlaşmazlıklar, eşya ve kaynaklara ulaşma ve kullanmayla ilgili sorunların (Johnson ve Johnson, 1994; Johnson, Johnson, Dudley, Ward ve Magnuson, 1995) bu araştırmadaki sıra sorunu yaşama ve oyunda anlaşamama gibi sorunlarla benzer olduğu söylenebilir. Öğrencilerin azımsanmayacak bir kısmı (% 13.96) belirli bir çatışma adı ve konusu vermeden ve ‘arkadaşlarla anlaşmazlık’ başlığı

altında toplanan bir grup sorun için arkadaşlarından yardım aldığını belirtirken akranlarıyla anlaşmazlıkla doğrudan ilgili olmasa da bazı öğrenciler, aileyle ilgili sorunlar, kişisel (özel) sorunlar, öğretmenlerle anlaşmazlık ve üzüntülü oldukları diğer durumlarda da arkadaşlarından yardım istediklerini belirtmişlerdir. Yalan söyleme, iftira etme gözlenen diğer çatışmalardır.

Arkadaşlarından yardım istediğini belirten öğrencilerin görüşlerine göre arkadaşları öneri verme, konuşma, arabulucu olma, barıştırma, dinleme, teselli etme, çözüm bulma gibi daha çok olumlu ve yapıcı yöntemleri kullanarak çatışmalarını çözmelerine yardımcı olmaktadır.

Daha az başvurulmakla birlikte uyarma, destek olma, sakinleştirme, hakim rolü oynama ve kavgayı ayırma da olumlu yöntemler olarak görülebilir. Kavga etme, tartışma, hatasını söyleme gibi olumsuz ve yıkıcı yöntemler ise daha az başvurulan yöntemler arasındadır. Literatürde öğrencilerin çatışmalarını daha çok baskıyla (Laursen, Finkelstein ve Townsend-Betts, 2001), yıkıcı ve saldırgan stratejiler kullanarak çözdüklerini gösteren bulgular yanında (Johnson, Johnson & Dudley, 1992; Theberge ve Karan, 2004; Türnüklü ve Şahin, 2004) çözüm yönelimli stratejiler kullandıklarını (Thayer, 2005), saldırgan tepkilere ek olarak arkadaşlarından ve yetişkinlerden yardım isteme ve konuşma yoluna gittiklerini (Theberge ve Karan, 2004), müzakere yöntemiyle problem çözmeyi denedikleri de görülmektedir (French, Pidada, Denoma, McDonald, Lawton, 2005).

Öğrencilerin kendi çatışmalarını çözmede saldırgan ve yıkıcı stratejiler baskın olmasına rağmen arkadaşlarının çatışmalarını daha çok olumlu yöntemler kullanarak çözmeye çalışmaları ve saldırgan yöntemleri daha az kullanmaları kendilerinin yaşadığı çatışma anında hissettikleri ve kontrol edilmesi zor olan öfke, korku, kaygı gibi duyguların etkisiyle açıklanabilir. Şöyle ki, öğrenci doğrudan kendisi bir çatışma yaşadığında kızgınlık, öfke gibi duygularla etkin biçimde baş edemeyip o anda kendi istediklerini yıkıcı biçimde elde etme ya da karşısındakine izin verip kendi ihtiyaçlarını ikinci plana itme gibi anlık bazı tepkiler verebilir. Çatışmaları yapıcı biçimde ve müzakere yoluyla çözmek sakin olmayı, hem kendi, hem de karşı tarafın duygu ve isteklerine odaklanmayı gerektirdiğinden ve anlaşmazlık yaşayan tarafların her ikisi de bunu gereği kadar yapamadıklarından yine olumsuz sonuçlar daha çok ortaya çıkıyor olabilir. Halbuki arkadaşının çatışmasını çözmeye yardım eden kişi duygusal olarak daha sakin olabilir, olaylara ve tarafların duygu ve isteklerine daha yansız bakıp en önemlisi de yapıcı çözümler için alternatifler üzerinde durabilir. Bu nedenlerle, bu araştırmada öğrencilerin arkadaşlarının çatışmalarını daha olumlu yollarla çözdüklerini belirtmiş olabilirler.

Örneğin, öğrencilere çatışma çözme ve akran arabuluculuğu ile ilgili bir eğitim verildiğinde de daha önce kullandıkları yıkıcı ve etkisiz stratejilerde bir azalma ve yapıcı müzakere yaklaşımının kullanımında bir artış olduğu (Johnson ve Johnson, 1994; Johnson, Johnson, Dudley, Ward ve Magnuson, 1995) görülmüştür.

Öğrencilerin arkadaşlarından yardım istememe nedenlerini daha çok kendilerine, arkasından da arkadaşına ve soruna bağlı nedenlere yükleme eğiliminde oldukları görülmüştür. Problemi kendisinin çözmesi ve yardıma gerek duymaması en çok dikkati çeken sonuç olmuştur. Bu sonuç ile probleme bağlı nedenler arasındaki problemin küçük ve özel olması öğrencilerin arkadaşlarıyla yaşadıkları çatışmaların kısa süreli olduğu ve tekrar normal iletişime devam ettikleri (Jones ve Jones, 1998),

çatışmaların sonuçlarından genellikle hoşnut oldukları (French, Pidada, Denoma, McDonald, Lawton, 2005) gibi literatürdeki açıklama ve bulgularla tutarlılık göstermesi yanında bazı anlaşmazlıkların yardım isteyecek kadar yoğun yaşanmadığını da göstermektedir. Çevresindeki öğretmen, psikolojik danışman ve aile gibi yetişkinlerden yardım alıyor olmak da bu konuda önemli bir etkidir. Öğrenciye bağlı ve arkadaşına bağlı nedenler grubunda genellikle öğrencinin olumsuz duygu ve düşünceleri-alay edeceklerinden korkma, dışlamalarını istememe, sırlarını tutmayacağını düşünme- ile arkadaşlarının olumsuz davranış ve yaklaşımları - ilgilenmeme, tarafsız olmama, sorunun büyümesine neden olma, saldırganlık gösterme, suçlama, azarlama ve öğretmene şikayet etme- arkadaştan yardım istemeyi engellemektedir.

Öğrencilerin yarıya yakınının arkadaştan yardım istediklerini ve büyük çoğunluğunun bu yardımın yararlı olduğunu belirtmesi, yardımına başvuru alan arkadaşların genellikle yapıcı yöntemleri kullanarak çatışmaları çözmeye çalışması gibi bulgular, akranların çatışma çözmeye yardımda önemli ve etkili bir grup olduğunu göstermektedir. Bu sonuca dayalı olarak okullarda öğrencilere arkadaşlarının çatışmalarını çözmeye kullanacakları yapıcı yöntemler grup rehberliği programları düzenlenerek kazandırılabilir. Böylece öğrencilere çatışma çözme sürecinde izleyecekleri basamaklar ve kullanacakları beceriler daha sistematik ve bilinçli bir biçimde kazandırılabilir. Bu grup rehberliği programlarının düzenlenmesinde okul psikolojik danışmanları önemli ve aktif rol alabilirler. Danışmanlar, çatışma çözmeyle ilgili sınıf rehberliği düzeyinde de daha geniş gruplara örneğin, hangi alanda çatışma yaşadıkları, nasıl çözdükleri, çatışma anında yaşanan duygular ve yapıcı çatışma çözme yollarına farkındalık kazanmalarını amaçlayan etkinlikler düzenleyebilirler. Böylece öğrenciler arasındaki çatışmalar azalır, daha olumlu iletişim kurmaları sağlanabilir ve hem akademik, hem de kişisel-sosyal anlamda hedeflenen amaçlara daha kolaylıkla ulaşılabilir.

Kaynaklar

- Bowles, C.L. ve Lesperance, L. (2004). Being bullied in adolescence: A phenomenological study. *Guidance and Counseling*, 19, 3, 94-102.
- French, D.C., Pidada, S., Denoma, J., McDonald, K. ve Lawton, A. (2005). Reported peer conflicts of children in the United States and Indonesia. *Social Development*, 14, 3, 458-472.
- Johnson, D. W., Johnson, R., & Dudley, B. (1992). Effects of peer mediation training on elementary school students. *Mediation Quarterly*, 10, 89-99.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. (1994). Effects of conflict resolution training on elementary school students. *Journal of Social Psychology*, 134, 6, 803-817.
- Johnson, D. W., Johnson, R. T., Dudley, B., & Açıkgöz, K. (1995). Peer mediation: Effects of conflict resolution training on elementary school students. *Journal of Social Psychology*, 134, 6, 803-817.
- Johnson, D. W., Johnson, R. T., Dudley, B., Ward, M., ve Magnuson, D. (1995). The impact of peer mediation training on the management of school and home conflicts. *American Educational Research Journal*, 32, 4, 829-844.
- Jones, V. F., & Jones, L. S. (1998). *Comprehensive classroom management: Creating communities of support and solving problems* (5th Edition). Boston: Allyn and Bacon.
- Joshi, A. ve Ferris, J.C. (2002). Causal attributions regarding conflicts between friends in middle childhood. *Social Behaviour and Personality*, 30, 1, 65-74.
- Kreidler, W.J. (1984). *Creative Conflict Resolution*. Glenview, III.: Scott Foresman.
- Laursen, B., Finkelstein, B.D. ve Townsend-Betts, N. (2001). A developmental meta-analysis of peer conflict resolution. *Developmental Review*, 21, 423-449.
- Lyon, J.M. (1991). Conflict resolution in an inner-city middle school: An alternative approach. *School Counsellor*, 39, 2, 127-130.
- Miles, B. M., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd Edition). London: Sage Publications.
- Palmer, J. (2001). Conflict resolution: strategies for the elementary classroom. *Social Studies*, 92, 2, 65-68.
- Pellegrini, A.D. ve Long, J.D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology*, 20, 259-280.
- Rigby, K. ve Bagshaw, D. (2003). Prospects of adolescents students collaborating with teachers in addressing issues of bullying and conflict in schools. *Educational Psychology*,
- Robson, C. (1993). *Real world research*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Seals, D. ve Young, J. (2003). Bullying and victimization: prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence*, 38, 152, 735-747.
- Strauss, A. L. (1996). *Qualitative analysis for social scientists*. Cambridge University Press.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. London: Sage Publications.
- Thayer, S. M. (2005). Conflict resolution in Mexican American adolescents' relationships. Unpublished PhD Thesis. Arizona State University.

- Theberge, S. K., & Karan, O. C. (2004). Six factors inhibiting the use of peer mediation in a junior high school. *Professional School Counselling*, 7, 4, 283-290.
- Türnüklü, A., & Şahin, İ. (2002). İlköğretim okullarında öğrenci çatışmaları ve öğretmenlerin bu çatışmalarla başa çıkma stratejileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 8, 30, 283-302.
- Türnüklü, A., & Şahin, İ. (2004). 13-14 yaş grubu öğrencilerin çatışma çözme stratejilerinin incelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7, 13, 45-61.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.